

Brahms magyarországi barátnője

(Képek a régi Pest zenei életéből)

Arról a régi Pestről lesz szó, amelyet még nem a mult, csak félmult hamurétege takar. A mai pestiek — igaz, hogy az öregebbek — emlékében még élnek jelenségei, eseményei, nevezetes alakjai.

A mult század utolsó évtizedeiben, a millennium küszöbén már nem is Pest volt ez a város, hanem Budapest, a harminc millió lelket számláló szép, kerek Nagy-Magyarország eleven lendületnek indult fővárosa, politikai, gazdasági és társadalmi középpontja. Ide áramlott az országból minden érdeklődés, kíváncsiság, vállalkozókedv. Szaporodott is rohamosan Budapest népessége és ezzel egyenes arányban nőtt, épült maga a város. És amint nőttön-nőtt, amint a magyar vidék beáramlásával tűnedezték a biedermeier-hagyományok, abban a mértékben vált magyarrá a lakosság nyelve, gondolkozása, szellemisége.

Ez a nemzeti irányzat a zeneművelésben is éreztette hatását. Talán lassabban, mint egyébként, ami természetes, mert ezen a téren a művelt pesti polgárság szoros kapcsolatot tartott fenn a közeli Bécs zenei társadalmával. A század (és az elmúlt század) korszakos zenei lángelméi nagyrészt németek voltak. Legtöbbjük Bécsben élt, vagy ott működött hosszabb-rövidebb időn át. A német zene erős és ellenállhatatlan hatása Bécsnek százados hagyományok talaján virágzó zenei életén keresztül jutott el hazánkba.

Amde azzal, amit Béctől kapott, Budapest nem maradt egészen adós.

Eléggé ismert tény, hogy az akkori idők egyik legnagyobb zeneköltője, Brahms, aki fiatal korától kezdve állandóan Bécsben élt, sűrű társadalmi és művészi érintkezésben volt Budapesttel. Ahhoz, hogy nem könnyen hozzáférhető művészetét a világ megismerte és elismerte, nagyban hozzájárult az itteni zenei körök érdeklődése. Nem egy művét itt vitte először nyilvánosság elé, vagy legalább is itt próbálta ki szűkebb-tágabb magánkörben hatásukat. Ebben Brahms nagyságának egyik legigazibb hódolója, Hubay Jenő járt elől. Európai híri vonósnégyes-társaságával, amelyben nem kisebb művész, mint Popper Dávid játszott a gordonka-szólamot, buzgón művelte a német nagymester kamarazenei alkotásait s nem egyet ő tartott keresztvíz alá.

De még valami terelte Brahms gondolatait Budapesthez. Egy mély és gyöngéd vonzalom, amely ifjúkori szerelemérzésből szilárdult és nemesedett sűrű tartó barátsággá.

Egy mostanában megjelent német nyelvű könyv*) közelről megismertett bennünket Brahms pesti barátnőjének személyével. Okos, művelt hölgy volt, korának egyik legkiválóbb énekesnője és énekmesternője. Neve: Ebner Ottilia, helyesebben dr. Ebner Edwardné. Apja Hauer József alsóausztriai orvos volt, képzett zenesz és szenvedélyes zenebarát. Schuberttel való ifjúkori barátságának emléke egész életére kihatott Hauer doktorra. Vasszigorral fogta zenére gyermekeit, kivált Ottilia leányát. Ez még fel sem serdült, már hivatászerűen foglalkozott zongora- és énektanítással. Gyalog járt el a környékbeli falvakba és birtokokra, zeneórákat adni közeli és távoli ismerősök gyermekeinek.

*

Haueréknak magyar rokonai éltek Pesten. Főleg dr. Zsivora ügyvéddel tartották az atyafiságot. Ennek a családnak a révén ismerkedett meg Ottilia a fiatal Ebnerrel, aki később a férje lett. Mint fiatal leány több-

szőr volt vendégségben Zsivoráéknál. Naplójából tudjuk, hogy pajtásaival csónakázni járt a városligeti tóra (akkoriban ez még nagy kirándulásnak számított) és a Nemzeti Színház egyik operaelőadásán Hollósy Kornélia énekében gyönyörködött.

*

Csak a bennünket különösebben érdeklő részleteket ragadjuk ki az említett könyvből, amelyben Ebner Ottilia leánya gyűjtötte össze az édesanyjára vonatkozó írásos és szóhagyományokat. Az emlékiratok szerzője ma is él a család régi fészkeben, az alsóausztriai Oed-ben, mint Balassa Istvánnak (Balassa János egykori híres pesti orvostanár unokaöccsének) özvegye.

Hogy a lényegre térjünk, Ebner Ottilia, miután Frankfurtban mélyreható zenei tanulmányokat folytatott s már nyilvánosan is szerepelgetett, végleg bucsut vett a szülői háztól és bécsi rokonaihoz költözött. Itt is teljesen a zenének élt. Igen sok órát adott előkelő házakban s mint énekesnő is hamarosan ismertté vált. Gyönyörű szopránhangja gyakran megcsendült templomok kórusán, egyezteteli hangversenyeken és egyebütt. Ebben az időben ismerkedett meg a fiatal Brahms-szal, aki az énekelni tudó bécsi hölgyek körében női énekkart szervezett. Természetesen Ottilia is bekerült e társaságba. A két rokonlélek hamarosan összehangolódtott. „Bámulatos rövid idő alatt, — írja Balassáné — szoros barátság, boldogító bensőség fejlődött ki közöttük, amely kezdetből fogva lerázott minden békítő, terhes társadalmi formáságot.“ Két éven át szinte nap-nap után együtt voltak. Brahms zongoraleckéket adott barátnőjének, Ottilia pedig barátja ujját, kézíratos dalait énekelgette, bírálta. Mindenüvö együttjártak s a bécsi ismerős családok már félig-meddig jegyespárnak tekintették őket.

*

Hogy mégsem lett a dologból házasság, annak külön érdekes története van. Ottiliát, a komoly, dolgozó leányt egy ízben valami csunya bántalom érte egy tolakodó idősebb ur részéről. Brahmsnak tudomására jutott a dolog. De ahelyett, hogy maga intézte volna el az ügyet, egy katonatiszt barátjához fordult, aki a hölgy becsületének védelmében nem éppen kesztyűs kézzel járt el. A kelemen eset fölkaparta Ottilia lelki nyugalmát. Egyszerre szükségét érezte biztos férfitámasznak. Gondolt egyet s megírta a történeteket Pestre, gyermekkori pajtásának, Ebner Edwardnak. Ez nagyon szívére vette a dolgot. Mihelyt tehetete, vonatra ült, Bécsbe utazott és feleségül kérte az akkor huszónhétéves Ottiliát. 1868 Karácsony napján történt az eljegyzés. Még aznap este rokonlátogatóba mentek. Ottilia nyitott be először és jelentette: „Hozom a vőlegényemet!“ Mindenki Brahmsra gondolt, de helyette Ebner lépett a szobába.

*

Igy lett Ebner Ottiliából egy időre pesti menyecske. Az eset nagyon jellemző Brahms nehézkes és nőügyekben különösen töprenkedő természetére. „Nem is lón aszszonnyal tartós barátsága“ — idézhetnők rá Aranynek Toldiról írt verssorát. Ezt persze nem szó szerint kell érteni. Agglegény maradt, de állandó érintkezést tartott fenn Ebnerékkal. A kedvükért gyakran ellátogatott Budapestre és sok meghitt órát töltött a nagyműveltségű, kedves házaspár kényelmes polgári otthonában. Érdekes, hogy nekik köszönhette közelebbi ismeretségét a magyar népzenevel. Ebnerék gyakran hívták a házukba cigánybandát és Brahms néha órákhosszat ábrándozott magyar

*) Die Brahmsfreundin Ottilie Ebner.

nótaszó mellett. Különösen szerette hallgatni a tárogatót. Alkalmasint ilyenkor jegyezte föl magyar táncainak téma-anyagát.

Pesti barátjának Brahms összehírdette azzal a másik kiváló asszonnyal, aki talán még nagyobb és fontosabb szerepet játszott életében. Schumann Klára, a zseniális zongoraművésznő (Schumann Róbert özvegye) 1868 őszén közös hangversenyt is rendezett Budapesten Ebner Ottiliával. Ez volt azoknak az éveknek egyik legnagyobb zenei eseménye.

*

Még néhány apróság Ottilia pesti életéből. Egyik zeneestélyükre nagy és előkelő társaságot hívtak meg. A vendégek közt volt Görgey tábornok is, aki rajongott a jó zenéért. Ebner szándékosan rendezte így a dolgot, mert igazságtalanságnak érezte a szabadságharc nagy tábornokával szemben akkor még nagyon is élő gyűlöletet. A kísérlet azonban balul ütött ki. Az „áruló“-val az estélyen senki sem állt szóba, még csak nem is üdvözölték.

*

Egy másik estélyen, ahol Ebnerék vendégek voltak, jelen volt Liszt Ferenc is. A háziasszony unszolására a mester zongorához ült. Dühösen vágott bele a rossz, lehangolt instrumentumba, csak úgy zörgött belé a szoba minden ablaka. Vacsora után, minthogy nem szolgáltak fel feketét, Liszt a ház inasával hozatott magának a szomszéd kávéházból. Kedvenc itala, ugylátszik, meghákhithette, mert utóbb gyönyörűen zongorázott Mozartot.

*

Ebnerék a hatvanas évek végén visszaköltöztek Pécsbe. Ott születtek a gyermekeik. Ottilia asszony továbbra is állandóan érintkezett s ha valamelyikük távol volt Bécstől, sűrűn levelezett Brahms-szal. Volkmann Róberttel, akit Budapesten ismert meg és Billroth orvostanárral, Brahms barátjával folytatott levelezése is sok érdekességet tartalmaz.

*

Az Ebner-családot 1885-től kezdve találjuk ismét Budapesten. Ottília vonzó környezetében új zenei személyiségek tűnnek fel. Fönnmaradt Brahms névjegye a következő ajánló-sorokkal:

„Ebnerné Asszonyom, engedje meg, hogy bemutassam és melegen ajánljam Önnek Koessler János urat.“

Egy másik, Brahmshez írt levélben Herzfeld Viktorról esik szó. Ugyanitt olvassuk a következő sorokat:

„Ez a tél nagyon kellemesen telt el és ezt voltaképpen magának köszönhetem. Maga ismerttetett össze Hubayékkal, akik nagyon kedves, szeretetreméltó emberek.“

*

Brahms 1887-ben Pestre jött, hogy a Hubay-Popperkvartettel előadassa új műveit. Néhány próbát Ebnerék lakásán tartottak. Egy ilyen estén ünnepelte meg ez a melegen összetartó zenei társaság Ottília asszony ötvenéves születésnapját. Tizenhárman ültek volna az asztalhoz, ha az élcés Popper Dávid — aki szörnyen babonás is volt — állva nem ette volna végig az ünnepi vacsorát.

Popper egyébként buzgón komponált és új műveit évről-évre bemutatta Brahmsnak. A nagy mester igen sokat tartott Popper gordonkajátékáról, de mint zeneszerzőt, nem sokra becsülte. Ha kénytelen volt hozzászólni alkotásaihoz, kritika helyett ilyeneket kérdezett tőle:

— Mondja, Popperkám, magát a zeneszerzés elszóraztatja?

Vagy:

— Hol vette ezt a finom kottapapírt?

*

Ebner Ottília huszonhárom évvel élte túl Brahmsot. Magyarra lett gyermekei körében szenvedte végig a világháborút. Nagy barátja emlékét mindvégig hiven ápolta. Teljes szellemi frissességét matróna-korában is megőrizte.

Nyolcvanhároméves korában a csehek által megszállt Felső-Magyarországon, a család kis birtokán fejezte be tartalmas életét.

Lányi. Viktor.